

ACC. N:R M. 9830:1-20.

Landskap: Småland Upptecknat av: Jenny Danielsson
Härad: Kinnared Adress: Jätt
Socken: Jätt Berättat av: Densamma
Uppteckningsår: 1945 Född år 1880 i Kalsvik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bröllop och bröllopsleder.

LuF 52.

Lunds Universitets Folkminnesarkiv
Lund.Bröllopp och Bröllopsreder.

Jag skildrar nu bröllopp och bröllopsreder här
från orten både nu och i gängen tid.
Nu för tiden förekommer nästan alla vigslar i
kyrkan här på orten både för högmännen
Hä brudparet sitter inne under gudsstämman, då
går då in i kyrkan när kyrkklockorna ringersam-
man, så då blir det ju bröllopsklockor som
ringa. Brudgummen själv leder då in bruden
i kyrkan, när brudparet går in håller de varandra
i handen så nått då kan, när de går ut håller
de varandra arm i arm. Och efter högmännen
sker också vigslar, kyrkfolket förblir då sittande
och brudparet lämnar då in liksom före högmännen.
Men vid både delar går alla bröllopsgäster fort

föra brudparet in i kyrkan och ta en plats i de främsta bänkerna brudgummens släkt till höger och brudens släkt till vänster i kyrkan.

Jag skall nu tala om ett brölopp här från Gäts by på 1850-talet som min faster Eva Sophia Frickman Söder har talat om ty hon var ju född här i Gäts och var med på nämnda brölopp. Det var en rikmans dotter som d:sade för i tiden en rik bonddotter som skulle gifta sig. Brudparet red på hästar från bröllopsgården till kyrkan förklädda av två spelmän en fiol en klarinet. Hästarna leddes av brudsmänner bruden satt på hästen i brudsadel. Hästarna leddes fram till kyrkodörren där fyra "ljuspiltar" marskalcker lyfte bruden av hästen. Efter brudparet på hästarna gick "brevsigorna" brudtärnorna och "ljuspiltarna" marskalckerna. Efter dem kom brudens föräldrar och även brudgummens "presters fru brudsittare".

klockaren och hans fru "klockarmor" som hon då kallades di' ökte i hära efter höst, det var då den tidens årdon. Sen kom di' övriga bröllops gästerna gäende. "Brudskänkan" hon kom till kyrkan med en vigslen på gick. Brudparet satt på hästarna till folket kommit fram och in i kyrkan då som förut sagts kyptes bruden av och brudparet sågades in förväntade av de två spelmän som spelade bröllopsmarsch och efter kom brudbrödet och gästerna. Efter vigslen förblev de sittande i kyrkan under gudstjänsten. "Brudsitterskan" prestens fru satt närmast bruden ty hon hade trakteringsknytet om halsen, det var sockerpinne och laktokatten inknutigt i en stor vit lomma närdak med bred spets vid det knytet skulle lyftas omkring i den stolen di' satt och i stolen bakom och stolen framom. När gudstjänsten var slut förblev brudparet fört

sittande till folket gåt ut di kom ren ätjö-
 da en "brud-sittenskan" och steg upp på den "kita
 stenen" en flat sten som låg mitt på kyrko-
 backen utänför kyrkogården, där skulle di stå
 och visa sig för allt folket. Och fram till dem
 kom då "brudskänkan" som hade fulla korgar
 av stora vete-ballar, det var en sed att bruden
 skulle ge alla fattiga och små barn så många
 som kom fram till henne var sin ball, och
 hon skulle taga varje ball ut "brudskänkans" hand.
 Brudbruderna med hästarna var där och "hjungit-
 terna" lyfte upp bruden i sadlen spelmännen
 gick före och spelade såvåt frän som till kyr-
 kan, när de kom till bröllopsgården lyftes brue-
 den av hästen och bars i sadlen in i bröllops-
 rummet, och i den skulle hon sitta hela da-
 gen. När di drack brudskålen bars bruden om-
 kring av fyra hantar hon satt i sadlen fort

och skålade med dem alla. Har det sen till-
gick vid bröllopsmiddagen minns jag ej mer än
att spelmännen spelade när källerteknen bars in.
Så minns jag faster Tala om dansen på bröllopet
på den tiden dansade både unga och gamla
och här i fäst var det då vanligt att pusten
dansade. Gjörto dansen med bruden, det var
frästar. Clarin han hade ej damma han bara
höll i brudens händer med sina och sprang
omkring på golvet så det skulle hetas för dans.
En sådan brudsadel har jag sett i Södra Land-
sjö som lär vara så gammal som från
1600-talet. Di sköt också på nämnda bröllopp
det var en knekt som hette Tödes fader till
min faster han sköt med en revolver när
han dansade med en "mora" hon skrek då
"roch an präjka Toeka Tak Tar inga bönnä"
(samma som sådana Toq Tar inga bönder) forts

När den brudparet skulle lägga sig skulle de föras i säng av "bradränkare" som skulle kläda av bruden, och av henne var bruden klädd, när den brudparet lagt sig smög sig någon in och sköt under sängen. Att skjuta på under sängen var en sed här på orten och förekom senast 1893.

Vigselringar har väl alltid brukats. För i tiden när vigselringar av gammalt silver och bräde här på orten fanns sådana ringar ännu som gäto i ar, men användes inte vid vigsel.

Att de lånade vigselringar har en vithöj min faster talade om att fyra brudar hade lånat hennes ring. Det var många för i tiden som voro så fattiga så de hade inte pengar till att köpa för, det var många som lånade både ring och "silkeklä" (silkeschallet) och till och med kläder. forts

Det var vanligt för i tiden att kvinnan ha-
de en vardagsring, det var en gul mässings-
ring, det fanns även de som hade ringar av blek
som en blekslagare gjorde, den skulle mer lik-
na en silversing. Jag har hört gamla tala
om att om bruden fick en pojke i fönta bar-
net så fick hon en vardagsring.

Spörsmål har jag ej hört talas om här på orten.
Täpkläddes. Har de hade med täpkläddes
över brudnar för i tiden kan jag ej uttala
mig om, men nu på senare tid då rittande
bord borttagits och brudparet har eget bord
så kläs både bordet med pappusremsor
och även uppifrån taket och ner över
bordet och brudnar med breda pappus-
remsor i rött vitt och grönt.

Blankbärande har jag ej hört talas om här, de
som har givits i bröllops här kallades för for

Gäsprättar. Placeringen vid en bröllopsmiddag var mycket noggrann i tiden, den gick efter rang. Bruden satt på vänster sida, brudgumman på höger sida, närmast bruden satt "brudritterskan" det var prästfrun, sedan svärmor, sedan kloackemor, sedan brudens mor sedan "brudbrigorna" (Törnorna) sedan den övriga släkten efter rang d. i. äldst först och d. yngre sist, sedan kyrkvårdarna och nämdebarnsmor, sedan d. andra "mororna" d. äldst först och d. sänst sist. Torparfolk blev inte bjudna i bröllopsförrätten g. heller ungdomen d. som nu, d. fick nöja sig med att gå den tredje dagen då dansades det hela natten. Prästarna placerades likadant på motsatta sidan endast med den skillnaden att brudens fader satt emellan brudgumman och prästen. Brudpar pientfolk fäst

och släkten di' närto var di' skulle sitta, men
de öfriga fick di' truga och dra dem fram
till bordet di' till och med gömde sig så
di' fick gå och leta efter dem. Denna placering
var vid sittande bord så kallat hertskebord.
Det var bestämda maträtter även på en
bröllopsmiddag, först färsrätt med potatis,
sedan kokt kött och kokt kon och bruna bö-
nor, sedan fruktsoppa, efter den kalas och
potatis lingon och rödbetor, efter det kom för-
rättningarna ostkaka grötört sötört äggskära och
risgrynsprankak, till sist äppelkräm med mjölk
och smörbakelser och därtill följde de öfriga
förringarna såsom spetskaka sockerkaka
och flera sorters bakelser beroende på hur
många förringar det var kunde ibland gå
upp till över 20-talet. Denna matordning var
när di' hade sittande bord, jag har själv fort

varit och "juarat upp" serverat i sådana
kalas. Vid bröllopsmålet spelade
fiolspelarna in kalarteken och den som ser-
verade skulle dansa in den frän köket, det har
inte jag varit med om, men di gamle har ta-
lat om det.

Att di skulle lemna mat på Tabrikerna har
jag aldrig hört.

Att di samlade in pengar till brudgummet det
var vanligt för i tiden, det var ju frän
bröllopsdagen, en skål sattes fram och i den
lades pengar av folket allt efter råd, till puz-
ten har jag aldrig hört, men till speleman
och kokarka gick di och samlade ihop
i en hatt.

Som ovan nämnts så dansades det vid brö-
lopp i dagarna tre, men kalasen stod på
dagen och dansen på nätterna forts

för i tiden skulle förte damen i bröllopp
vara vals. Brudparet själva öppnade dansen
om di' kunde dansa, men här i gåt var det
vanligt att pienten Glarin dansade förte dans
med bruden, bruden skulle dansa med alla
gästerna. Den brud som var kyrkans krona
gick ej dansa utan hon lyfte av sig kronan
fler det gick till att dansa kronan av bruden
ut jag ej det hora. Tales väl så.

I vår trakt var, och är det vanligt ännu
att alla ungdomarna står en ring omkring
brudgummen, sen binder di' för ögonen
på honom så går han omkring och tager
en, och den skall sen först gifta sig av de
församlade. Även bruden skulle genomgå
samma procedur, det kallades för att "fängsla
bruden". För i tiden var det vanligt att män o kvin
nor, pojkar och flickor lågo i samma rum förte

"dansa hatten
av brudgummen"

"dansa kronan
av bruden."

det var inget generad för, och det ansågs heller
inte för nåt skam att en flicka och en pojke
låg tillsammans. Jag har ej varit med om, men
hört talas om de gamla, att vid stora stäkt och
gästbadstugfällan mest bröllopp häddades det
på "nattstuan" (rummet på andra våning som var
över storstugan på nedre våning) över hela golvet
de äldre låg i sängarna och ungdomen på golvet
där parade de ihop sig, och den flicka som ej
kunde skaffa sig fästman för natten gjorde de
narr av. Jag har hört om liknande här från
gäst. Det var annandag jul 1902 i en liten stuga
ungefär 200 meter höjrad. Där var kyrkbröllopp
på en flicka, som det var bara ett rum o hög i stugan
så låg alla gäster där för natten som inte kunde
resa hem. Brudparet låg i en säng, hennes far o mor
i en säng, hans far o mor i en soffa, sen låg alla deras
syskon och stäkt på golvet, detta har fört

brudens moder Tilda Bengtsson talat om för mig.
 Att vad man har hört av gamla så var det
 vanligt för i tiden att gästerna följde bruds-
 ret i säng, men det var endast de brudar som
 bar krona, att vad jag hört så var det ju inte
 brukligt för med släpp. ty bruden skulle ju
 ha löst hängande hår med långa ränder hant fästa
 i håret så långa så de räckte ner till golvet, och
 en krona fäst på huvudet, det var där kronen
 skulle dansas av bruden och inte i bröllops-
 dauren. Fryskrokronan hölls i helgd och lyftes av
 huvudet av gästerna men en annan krona
 revs av bruden, det höjde till bruset så har
 jag hört gamla tala om, nu för tiden för kom-
 mer det ej här på traktten.

Att bädda brudsängen var för i tiden en
 gängsen sed, och att en förtroendefull kvinna
 blev utsedd därtill, men så småg fort.

sig andra in och gjorde spektakel på alla
 vis både i säng och rum, så mycket järnsa-
 ker de kunde få tag i sattes under sängen
 och även i sängen, thy järn ansågs både lyda.
 Men på senare tid har ofta förekommit hör-
 omkring att di' har skaffat ihop många värde
 klocker som ställes till att ringa varje timme
 di' har gömts i rummet ja till och med inmag-
 lade i sängen. För i tiden hände det ofta att
 di' läste brudsängen med bruden så di' kom
 ej ner utan till att bädda om sängen. I gam-
 la har talat om att det kunde hända, fins
 bröllopp att di' satte en spräckt tallrik i kopp
 till bruden på roligheten att det fört skulle
 födes en flicka. Brudens kläddes ja den har
 ja varierat med tidens lopp, det alla älska
 jag har beskriva här om var i min fastes
 ungdom på 1800-50-60-talet forts

hon brukade tala om att hon vågade sjö
 sin brudklädning en hemsprunnet ullgarn mörk
 blått i färgen, sen längre fram i tiden köpte di
 en sorts svart tyg som hette elianatygg eller
 kasinet, så långt som jag minns så hade bruden
 svart klädning. Den första kolinta brudklädning
 jag såg var år 1898 i Mörom i Bleking, bruden
 var skåning hon hade en matt gul klädning och
 var brud till den kände lathandlaren Sven Matt-
 son i Mörom. Den första vita brudklädning
 jag såg var år 1912 då en frustier kom hit
 till gård som brud. Den vanliga brudkronan
 här på orten har och är rymtenkronan varit
 vanlig, den är virad om både fyra och sex
 lågar som sedan fests i ringen som sätts på
 huvudet. Det finns de som lånas kyrkans krona
 men det skall vara till som det sades för
 i tiden till en "ärker mö" ty det sades för

att om bruden var havande så minto kro-
nan sin glans. Leden här har varit så att den
mö som var havande ber ej prona endast
en mystenkrans, och många hade inte något
allt, det var mycket vanligt här i troheten att
bruden var klädd i svart silkeschallet, och
för längre tid tillbaka kallat silkeschal som
också kallades för silkeskläde. Det betraktades
som skamligt att vara havande när de gifta
sig, de som hade hedre om sig gifta sig så fort
de förstod detta, men det fanns också de män
som aldrig bydde sig om dem sedan så her
det varit vitt omkring här. Prona av lingen-
ris har ej brukats här på orten.

De rika som hade pengar att köpa för klädde
sig i nya kläder från Topp till tå. Den fattiga
som ingenting hade lånade kläder medan de
gifta sig, så gick det till här på orten forts.

De gamla berättas att förr var det vanligt
att bruden skulle stå på en peng under vigs-
len därför lades den i skon, just därför att
hon skulle få pengar och rikedom. Brudens
moder brukade sända en silverpeng (ty det
skulle det vara) till skomakaren som sydde
brudskorna ty den skulle läggas in i skon så
den inte syntes. När rikmans dotter gifte
sig och i stora fina bröllops anställdes prästman
till att klä bruden, det var som bruden
klädde, kallades för "brudkammaran".
Bland det gemena folket anställdes en händig
kvinna till att klä bruden, en som klädde
alla bruden, den fattiga som lånade kläder
fick klä sig själv. Att en brud speglade sig
i ett nattemål har jag aldrig hört.
Att resa "äroporter" "ärobågar" och skalada
granar vid bröllops gården har alltid fört

varit brukligt här, och är så fortfarande
För i tiden föddo di' spektakel många gånger, fester
talade om att en gång vid ett bröllop här
i fäst hängdes det upp en vaggan en bränningsfla-
sa och bränningsglas i årportan, vaggan var ut-
klippt i papper, alltsammans var nersatt när det
blev morgon. de som skulle gifta sig var ej om-
tyckta av ungdomen. Sådant förekommer g'nue
för tiden. Frökamrinnor är ej brukligt här.

Men björkdragning "dra björk" sådes det, det
skedd kråken för andra lysningsdagen,
då samlades byns ungdom flickor och pojkar
och en spelman med heljaspel, de gick ut och
att hugga en björk var bruden omtyckt av
ungdomen så högs det en så stor som de
orkade draga, men deremot om bruden ej
var omtyckt så högs det en liten vidja.
I den stora björken sat spelmanne fete

och spelade och alla drog av fulla ksefter
hjöken hem till bradens hem fram till förste-
gubben, blev di av braden inlysdna och bra
straktvada så högg di upp hela hjöken till
ved innan di skigdes. Men blev di inte det
så drog di upp hela hjöken på förstugubben
så folket kom inte hit. Det samma skedde
också med den lilla outalade hjöken.

Det har också hänt att gärdens folk jidas
har satt upp ärbågen där inga engdome har
kunnat sig om det. Det händer också att engda-
men gör två ärbågen där det passer en stor
ridlingängen till porten och en över förstu-
gen dörr, men den visas bara av grönt ris
den brukade di visa om en lång tön eller
lång och sen spika den fast till väggen.
På stora gårdar där som fanns godsare och ton-
para så var det vanligt att di gjorde fast

et
hågen
ser
o gån
hågen
o hågen
iffr
riden

nat
mer
där
hågen
och ris
delat

och spelade och alla drag av fulla kraspar
hjöken hem till brudens hem fram till förstu-
gubben, blev då den bruden inlysnad och bra
traktade så högg då upp hela hjöken till
ved innan då skeddes. Men blev då inte det
så drag då upp hela hjöken på förstugubben
så folket kom inte ut. Det samma skedde
också med den lilla omtalade hjöken.
Det har också hänt att gårdens folk jisses
har satt upp ärbågen där inga ungdomar har
bytt sig om det. Det händer också att ungdom-
men gör två ärbågar där det passar en stor
vid ringängen till porten och en över förstu-
gu dörran, men den viisas bara av grönt ris
den brukade då viisa om en lång törn eller
lins och sen spika den fast vid väggen.
På stora gårdar där som fanns godsare och tor-
pare så var det vanligt att då gjorde fast

en örbåge. Det har och är ännu vanligt
att di är i en annan gård och rida örbågen
sen här di den till hollöppsgården, det ser
vackert ut när den bärs fram flåkorna går
före och här kronan och kransarna som ska
hängas i efter kommer pojkar och här bager
högt på axarna, när di sen har satt upp
den så skall di bjuda in i hollöppsgården
på kaffe och mat och brännvin.

Bruden i huset samt hennes mor tager emot
den och lyder omkring, fadren kommer
med brännvinsflaskan, fästmannen är där
änti den köllen, det är alltså rita köllen
bruden som flicka är tillsammans med sina
svegerskonor. Ja nu har jag meddelat
här om detta vad jag vet.

fäst i november 1945

Jenny Danielson